

Вплив природно-ресурсного потенціалу на рівень розвитку аграрного сектору регіону

Постановка проблеми. Аграрні ресурси є предметом праці (або одним із основних елементів) агровиробництва і водночас у сукупності вони формують природно-ресурсний потенціал сільських територій. При цьому природні фактори нерозривно пов'язані з категорією “суспільне виробництво” та з дефініцією “ефективність” аграрного сектору як галузі національної економіки. У природи можна брати все, що потрібно людству, але при цьому не можна порушувати її рівноваги. Саме сільськогосподарське використання характеризується найбільшим залученням такого природного ресурсу, як земля, до господарського обігу. Жодна галузь національного господарства не знаходиться у такому тісному взаємозв'язку з навколишнім середовищем, як сільське господарство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективності використання природно-ресурсного потенціалу висвітлені у працях В.Г. Андрійчука [2], П.Т. Саблука [14], В.П. Ситника [14], М.Й. Маліка [8, 14], М.А. Лендела [7], Мельника Л.В. [9], А. Лестера [17], Марріса [18]; Т. Стюарта [19]; Л. Едвінсона [20]; П. Пабло [21] та інших. Проте економічні дослідження щодо ефективності використання наявного ресурсного потенціалу агроформувань і створення раціональних, оптимальних за структурою ресурсних пропорцій недостатньо обґрунтовувалися.

Мета статті – аналіз стану природно-ресурсного потенціалу аграрних формувань Сумської області та його вплив на розвиток аграрного сектору регіону.

Виклад основних результатів дослідження. Сумська область є перспективним

аграрним регіоном, функціональне призначення якого в реалізації двоякої політики, а саме: автаркії для внутрішнього ринку продовольства й розвитку зовнішнього ринку для реалізації експортного потенціалу АПК. Метою аграрної політики області є розвиток багатофункціонального структурованого, ефективного сільського господарства, яке буде конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках. Сільське господарство може бути організованим за різними правовими формами, зокрема як колективне, або приватне (сімейне). Конкретні завдання і напрями розвитку сільського господарства Сумської області такі:

1. Розвиток рослинництва здійснювати підвищенням родючості землі й впровадженням сучасних технологій, що сприятиме забезпеченню стабільності та ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

2. Розвиток рослинництва проводити за допомогою формування господарських взаємовідносин з урахуванням кластерного підходу шляхом:

адаптації ринкових методів регулювання виробництва продукції рослинництва з урахуванням балансу попиту і пропозиції;

раціонального розміщення та поглиблення спеціалізації й концентрації виробництва продукції рослинництва в природно-економічних зонах з урахуванням існуючої державної підтримки;

забезпечення проведення сівби сільськогосподарських культур насінням сортів і гібридів високих репродукцій, дотримання вимог сучасних технологій;

підтримки великотоварного виробництва рослинницької продукції через стимулювання створення партнерських об'єднань власників земельних часток (паїв);

стимулювання ведення органічного сільськогосподарства.

3. Для розв'язання завдань з розвитку тваринництва необхідно здійснити такі заходи:

стабілізувати поголів'я великої рогатої худоби виконанням державних програм та запровадженням регіональної підтримки галузі;

забезпечити поступове збільшення поголів'я високопродуктивних молочних корів у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах власним відтворенням та організацією закупівлі ремонтних телиць у населення;

забезпечити приріст обсягів виробництва м'яса розвитком м'ясного скотарства, птицевництва й свинарства в сільськогосподарських підприємствах і великих фермерських господарствах;

стимулювати розвиток м'ясного скотарства в сприятливих для його ведення районах;

сприяти розвитку конкурентоспроможного виробництва підтримкою формування механізованих тваринницьких ферм та комплексів, що укомплектовані високопродуктивним поголів'ям і забезпечені належною кормовою базою;

створити сучасну регіональну систему селекції у тваринництві й птицевництві;

створити умови для кращого забезпечення сільськогосподарських виробників племінним молодняком;

сприяти концентрації виробництва продукції тваринництва в особистих селянських господарствах формуванням кооперативних об'єднань з метою одержання високоякісної сировини, розширення заготівельної інфраструктури, підвищення товарності продукції тваринництва;

сприяти розвитку комбікормової промисловості на кооперативних засадах та створенню культурних пасовищ;

розширити мережу підготовки операторів тваринництва різного профілю, підвищити кваліфікацію й удосконалити механізм атестації спеціалістів і працівників галузі.

4. З метою розвитку інфраструктури аграрного ринку передбачається:

сприяти формуванню кооперативних каналів збуту сільськогосподарської продукції, передусім для дрібних сільськогосподарських товаровиробників;

забезпечити поліпшення матеріально-технічної бази обслуговуючих кооперативів; створити умови для формування прозорих каналів просування продукції від виробника до споживача;

ознайомити сільськогосподарських товаровиробників із перевагами кооперативних та інших видів реалізації сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки [6].

Сільське господарство і весь агропромисловий комплекс області зазнав суттєвих втрат продуктивних сил у процесі трансформації. За оцінками експертів, на нинішній час ці втрати сягають у різних районах області від 8 до 85% рівня 1990 року [12]. Тому першочерговим завданням стратегії розвитку аграрної сфери регіону є відтворення виробничо-ресурсного потенціалу. Ключовим питанням розвитку є накопичення власних джерел фінансування інвестицій та інновацій, що можна назвати пошуком прибутку й ренти [9].

Для кожного району області необхідно узгодити агропромисловий розвиток з інтересами розвитку сільських територій та громад. Стратегія розвитку галузей має будуватися на середньо- й довгострокових планах у кілька етапів:

на *першому етапі* потрібно збалансувати загальну потребу в кінцевій продукції регіону, яка є функцією від чисельності потенційних споживачів і фізіологічних норм споживання, з можливими темпами розвитку сільськогосподарського виробництва;

другий етап характеризує відтворення ресурсного потенціалу за рахунок підвищення інтенсивності використання його складових та необхідних для цього фінансових можливостей;

зміст *третього етапу* реалізації стратегії – розвиток аграрного виробництва за рахунок зіставлення наявних ресурсів із можливостями їх ефективного відтворення й регулювання через ринковий механізм розподілу обмежених ресурсів для ефективнішого їх використання;

четвертий етап передбачає оптимізацію програмних рішень щодо розвитку аграрного сектору через: розгляд варіантів зростання, форм і моделей господарювання, досягнень науки та практики за умов ресурсних

обмежень. Діапазон допустимих рішень знаходиться у межах наявних ресурсів із правкою на можливості підвищення інтенсивності їх використання;

п'ятий етап – обґрунтування стратегії розвитку сільського господарства в АПК – включає розробку пропозицій щодо раціонального розміщення виробництва у відповідних районах і в сільськогосподарських підприємствах та може мати три стадії:

- 1) попередній розрахунок основних показників розвитку АПК у відповідних районах із визначенням обсягів одержаної продукції й використаних ресурсів;

- 2) уточнення фактичних структур та обсягів ресурсів з урахуванням регіональних можливостей із метою ефективного їх використання;

- 3) кооперування виробництва;

на шостому, завершальному, *етапі* оцінюється обраний варіант стратегії розвитку з конкретними можливостями району або окремого агроформування [4].

Більша частина Сумської області знаходиться в лісостеповій зоні, сприятливій для розвитку сільськогосподарського виробництва. Проте, надмірне антропогенне навантаження на земельні ресурси у більшості областей Лісостепу, у т. ч. і в Сумській області, призвело до порушення оптимальних, обґрунтованих співвідношень земельних угідь.

Оптимальне відношення дестабілізуючих чинників (рілля, сади) до стабілізуючих (природні кормові угіддя, ліси, лісосмуги) повинно бути менше одиниці. Це означає, що розораність території має становити для лісостепової зони України 40–45% від загальної площі [3]. У Сумській області із загальної площі 2383,2 тис. га частка ріллі становить 51,8% (1234,2 тис. га) та 72,5% від площі сільськогосподарських угідь. Сіножаті, багаторічні насадження й пасовища займають лише 27,5% сільськогосподарських угідь. Бонітет якості ґрунтів – 39 балів, що відповідає 11 місцю серед областей України. У складі угідь землі з кислими ґрунтами мають 43,5%, дефляційно небезпечні – 23,0 (рілля – 25,1%), піддається водній ерозії близько 19,1% сільськогосподарських угідь (ріллі – 18,3%) [13].

Позитивним моментом зміни структури земельного фонду області є збільшення лісів і лісовкритих площ (на 01.01.2014 р. вона становила 19,2% (456, тис. га), що на 0,4% більше від показника на 01.01.2000 р.). Здебільшого такі зміни відбуваються за рахунок заліснення малопродуктивних земель, частка яких у структурі земель сільськогосподарського призначення досить значна.

Суттєвою проблемою поліпшення землекористування в області є ситуація, яка склалася після реформування сільськогосподарських підприємств, зокрема, у справі землекористування, захисту природного середовища й відновлення родючості ґрунтів. Насамперед необхідно захистити екологічно вразливі території. Слід припинити оранку земель у долинах річок (11 тис. га), що призводить до їх забруднення, відкритих водойм залишками добрив та агрохімікатами. З метою оптимізації землекористування необхідно вилучити й перевести в інші категорії близько 420 тис. га земель [10].

Виходячи з розмаїття природних умов, строкатості ґрунтового покриву, складності конфігурації ґрунтів, в основу концепції підвищення ефективності використання земельних ресурсів, родючості ґрунтів, продуктивності землеробства покладено принципи адаптивного територіального землеустрою із застосуванням ресурсо- і ґрунтозберігаючого землеробства.

Виходячи із соціально-економічної політики держави, на найближчий період для подолання кризового стану в сільськогосподарській галузі використання та охорони земель необхідне проведення превентивних заходів. Дана проблема потребує комплексного розв'язання, що можливо тільки на основі програмно-цільового методу, який забезпечує впровадження передових технологій, системного підходу до еколого-економічного обґрунтування й механізму реалізації, ув'язку наявних ресурсів з організацією виконання.

Серед стратегічних завдань щодо планування використання земель найважливішими на перспективу є: збільшення лісистості території; поетапне встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь у зональних системах землеко-

ристування; дотримання екологічних вимог охорони земель при землевпорядкуванні територій; заборона відведення особливо цінних сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб; застосування еколого-економічних важелів впливу на суб'єкт землекористування [10].

Землі сільськогосподарського призначення передбачено використовувати з обмеженням щодо вирощування певних сільськогосподарських культур, розорювання сіножатей і пасовищ, використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно-забруднених земельних ділянок.

Передбачається проведення ґрунтових обстежень сільськогосподарських угідь, геоботанічних обстежень сіножатей та пасовищ. Стабілізація й відновлення родючого потенціалу ґрунтів Сумщини – справа цілком реальна за умови виконання таких заходів: внесення підвищених норм органічних добрив (гною, компостів, соломи, сидератів тощо); застосування обґрунтованих норм і співвідношень елементів живлення мінеральних добрив; вапнування та гіпсування ґрунтів [7].

Заходи щодо збереження ґрунтів і відновлення родючості мають фінансуватися за рахунок таких джерел:

1) кошти місцевих бюджетів (кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва). За їх рахунок аграрні формування здійснюють: освоєння земель для сільськогосподарських потреб (рекультивация покинутих господарських дворів, хуторів і т.д.); консервацію еродованих, деградованих та малопродуктивних земель; поліпшення сільськогосподарських угідь; виконання робіт щодо відновлення земель, якщо погіршення їх якості

відбулося не з вини власників і користувачів земельних ділянок; економічне стимулювання запровадження заходів щодо використання й охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до регіональних програм; створення лісосмуг, насадження по берегах річок, на ярах, балках та пісках; інші заходи щодо охорони земель; запровадження автоматизованої системи контролю за станом використання й охороною земель; вапнування кислих ґрунтів;

2) кошти землевласників та землекористувачів. Використовують для проведення культуртехнічних робіт, протиерозійних агротехнічних заходів; залуження деградованих і малопродуктивних орних земель; поліпшення сіножатей та пасовищ; внесення органічних і мінеральних добрив; вапнування кислих ґрунтів; гіпсування солонцевих ґрунтів; внесення органічних та мінеральних добрив (табл.);

3) кошти державного бюджету. Здійснюють заліснення територій; освоєння земель для сільськогосподарського використання тощо [3]. У зв'язку з відсутністю власних джерел фінансування у сільськогосподарських підприємствах реальним фактором залучення інвестицій у сільське господарство стає банківський кредит. Інвестиції у сільське господарство Сумської області становили (млн грн): у 1995 році – 32, 0; у 2000-му – 11,0; у 2005-му – 20,7; у 2014 році – 6,8% [13]. Держава має бути ефективним контролером збереження якості землі й недопущення екологічних проблем. Тому необхідно вдосконалювати моніторинг на землях усіх форм власності. Система моніторингу земель передбачає своєчасне виявлення зміни їхнього стану, оцінки, відтворення та ліквідацію наслідків негативних процесів.

Обсяги асигнувань на здійснення заходів програми охорони та поліпшення земель Сумської області за 2007-2015 роки за джерелами фінансування, млн грн

Заходи з охорони та поліпшення земель		Кошти місцевих бюджетів	Кошти землевласників і землекористувачів	Кошти держбюджету
1	Будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, рекультивация порушених земель та культуртехнічні заходи	5,9		
2	Протиерозійні агротехнічні заходи		65,7	
3	Створення полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (у т. ч. консервація шляхом заліснення)	2,4		13,3

4	Заходи з підвищення родючості ґрунтів У т.ч:		724,3	
4.1	Роботи по вапнуванню кислих ґрунтів		88,0	
4.2	Агрохімічна паспортизація сільськогосподарських земель		8,7	
4.3	Внесення органічних добрив		264,0	
4.4	Посів сидератів		27,2	
4.5	Внесення мінеральних добрив		323,3	
4.6	Гіпсування солонцюватих ґрунтів		6,6	
5	Економічне стимулювання запровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів	2,0		
6	Розробка документації із землеустрою	2,7		
7	Консервація деградованих та малопродуктивних земель шляхом залуження	2,8	92,4	
Усього		15,8	882,4	13,3

Джерело: [4].

Відповідно до Земельного кодексу України, Законів України “Про охорону земель” і “Про державний контроль за використанням та охороною земель” система моніторингу земель удосконалюватиметься у напрямі: здійснення агрохімічного обстеження ґрунтів, контролю за змінами їх якісного стану, проведення агрохімічної паспортизації земельних ділянок; проведення оцінки потенційних та заподіяних ризиків земельним ресурсам від наслідків надзвичайних екологічних ситуацій природного й техногенного характеру; розробки та запровадження стандартів і нормативів у галузі використання й охорони земель, у тому числі охорони та відтворення родючості ґрунтів [6, 8].

Складна економічна і соціальна ситуація в аграрному секторі сприяла пошуку ефективних шляхів його розвитку, зокрема:

в економічній сфері – підвищення ефективності суспільного виробництва завдяки раціональнішому використанню природно-ресурсного потенціалу: земель, демографічних, природних та економічних ресурсів, поселенської мережі й ін.;

в екологічній сфері – раціональне використання та охорона земель, збагачення довкілля природними елементами ландшафтів, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини шляхом обґрунтування, зокрема, екологічно-припустимих рівнів і режимів використання земель та ін.;

у соціальній сфері – це створення й підтримання повноцінного життєвого середовища, збереження та створення нових робочих місць, усунення суттєвих регіональних

відмінностей в умовах життя, забезпечення рівнодоступності всіх громадян до ресурсів людського розвитку [11].

До основних принципів оптимізації структури природно-аграрної системи належать: забезпечення умов для розширеного відтворення природних ресурсів, засобів виробництва і виробничих відносин; взаємозумовленість форми господарювання й відповідної їй форми землекористування з формою власності на засоби виробництва і землю; орієнтація системи «виробничий колектив» на здобуття максимального прибутку ефективним використанням праці; створення однакових умов для функціонування виробничих колективів незалежно від форм власності; організація сільськогосподарського виробництва на основі високої культури землеробства, що забезпечує екологічну рівновагу та відтворення використовуваних природних ресурсів при обробітку сільськогосподарських культур [2, 4].

Із погляду ефективності формування природно-ресурсного потенціалу природно-аграрна система може бути представлена як сукупність ресурсів (R) [3]:

$$R = R_l + R_c + R_a + R_t + R_w + R_f, \quad (1)$$

де R_l – природні ресурси (земля й вода);

R_c – біологічні ресурси рослинницької галузі (склад і площа оброблюваних сільськогосподарських культур з їх врожайністю, меліоративною дією на землю, стійкістю проти хвороб);

R_a – біологічні ресурси тваринницької галузі (види та поголів'я сільськогосподарських тварин, їхня продуктивність, вихід

гною для відновлення родючості земель й ін.);

R_t – матеріально-технічні ресурси (машини, механізми, матеріали, пально-мастильні матеріали, будівлі та споруди);

R_w – трудові ресурси (постійні й тимчасові найняті робітники, надання трудових послуг на стороні та ін.);

R_f – фінансові ресурси (власні засоби, кредити, виручка і фінансові витрати на покупку й оренду ресурсів).

Баланс продуктивної здатності земельних ресурсів:

$$\sum_k I_k \cdot (P_{sk} + P_{ck}) \leq N_p + N_e + N_a + R_t. \quad (2)$$

Ліва частина нерівності – це витрати наявного потенціалу родючості земель у процесі обробітку сільськогосподарських культур:

I_k – нормативи мінералізації гумусу й витрати основних елементів живлення рослин (N, P, Do) із ґрунту при обробітку певних (k-х) сільськогосподарських культур;

P_{sk} і P_{ck} – обсяги виробництва k-го вигляду продукції рослинництва, призначеної для продажу (P_{sk}) та власного вжитку (P_{ck}).

Права частина нерівності – це можливі шляхи заповнення (відтворення) родючості земель:

N_p – заповнення потенціалу родючості за рахунок природоохоронної організації території, ґрунтозахисної технології обробітку сільськогосподарських культур, що передбачає внесення в ґрунт рослинних залишків;

N_e – заповнення потенціалу родючості за рахунок закупівлі мінеральних та органічних добрив і меліорантів, гербіцидів, пестицидів;

N_a – можливе забруднення довкілля в процесі сільськогосподарського виробництва (тваринницькими стоками, агрохімікатами);

R_p – використання власних ресурсів (що є в наявності або раніше куплених).

$$R_p = R_{t1} + R_{t2} + R_{a1} + R_{a1} + R_{t1}, \quad (3)$$

де R_{t1} – природна родючість ґрунтів сільськогосподарських угідь;

R_{t2} – родючий шар ґрунту, що утворюється, й торф;

R_{c1} – компост із рослинних залишків;

R_{a1} – органічні добрива із стоків тваринницьких ферм і гною;

R_{t1} – раніше заготовлені мінеральні та органічні добрива [11].

У сільському господарстві часто має місце суперечлива ситуація: поліпшення забезпеченості необхідними виробничими ресурсами супроводжується зниженням ефективності їх використання. Це зумовлює необхідність оцінки складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств і ступеня його використання.

Відсутні надійні нормативи витрат ресурсів на виробництво одиниці сільськогосподарської продукції, диференційовані по природно-економічних зонах та напрямках спеціалізації.

При обґрунтуванні способу кількісного визначення природно-ресурсного потенціалу, на нашу думку, потрібно виходити з таких передумов: різні види ресурсів неоднаково впливають на господарські результати, що зумовлено їх специфічністю й незамінністю; у кожному агроформуванні ресурси можуть знаходитися в різних співвідношеннях, що позначається на результатах господарювання; зі зміною рівня забезпеченості формувань відповідними ресурсами змінюються показники їх господарської діяльності [5].

Висновки. Складна сучасна економічна і соціальна ситуація в аграрному секторі зумовлена:

відсутністю в суспільстві зрозумілої та прийнятної для всіх його громадян національної ідеї розбудови країни й ролі сільського господарства у забезпеченні соціальної стабільності та економічного зростання суспільства;

невизнанням при формуванні бюджетної політики об'єктивної нерівності умов відтворення сільськогосподарського виробництва з іншими галузями й сферами діяльності економіки, що викликано сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов, довготривалістю термінів виробничих циклів і, відповідно, уповільненим оборотом капіталу;

незадовільним законодавчим захистом прав власності селян на землю та майно;

невідповідністю програм реформування економіки сільського господарства і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам;

некомплектністю та непослідовністю розв'язання завдань аграрної реформи в Україні, відставанням створення відповідних економічних механізмів, забезпечення ефективної цінової політики й фінансового обслуговування виробництва, включення вартості земель сільськогосподарського призначення в економічний обіг, стимулювання запровадження інновацій та розвитку інтеграційних партнерських відносин в агропромисловому виробництві;

відсутністю паритетних економічних відносин між аграрним сектором й іншими галузями національної економіки та державної політики підтримки формування рівноважних умов відтворення у сільському господарстві;

традиційно обмеженою державною підтримкою облаштування сільських територій;

передачею об'єктів соціальної сфери сільгосп підприємств до державної й комуналь-

ної власності без належного фінансування їх утримання;

відсутністю умов і заходів щодо підвищення продуктивної зайнятості, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості та збільшення рівня доходів;

відсутністю системного кредитного забезпечення й страхового обслуговування сільського господарства;

недостатньо розвиненою інфраструктурою аграрного ринку, тінізацією каналів збуту сільськогосподарської продукції, їх монополізацією торговим і фінансовим капіталом;

неефективною державною політикою щодо створення умов для розвитку кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників у сфері заготівлі, переробки, реалізації продукції й фінансового і транспортного обслуговування товарних потоків від господарств до споживача;

відсутністю професійного інформаційного забезпечення селянства щодо знань та навичок господарювання в ринкових умовах.

Список використаних джерел

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: [інформ.-аналіт. зб. ; за ред. Саблука П.Т. та ін.]. – К.: ІАН УААН, 2008. – 648 с. (вип. № 5).
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / В.А. Борисова. – Суми: Вид-во «Довкілля», 2003. – 328 с.
4. Бланк І.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-ЦЕНТР, 2006. – 520 с.
5. Булат М.А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М.А. Булат // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 46-50.
6. Загальнодержавна комплексна програма розвитку українського села на період до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gov.rada.ua/document.
7. Лендел М.А. Оцінка елементів та функцій сільськогосподарських ресурсів / М.А. Лендел // Економіка України. – 1992. – № 9. – С. 65.
8. Малік М.Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 3-12.
9. Мельник Л.В. Інноваційно-інвестиційна регіональна політика: напрямки і перспективи / Л.В. Мельник : [36. наук. праць „Проблеми раціонального використання соціально-економічного і природно-ресурсного потенціалу регіону”] // НУВГП. – 2006. – № 1. – С. 287.
10. Про затвердження Положення про моніторинг на землях сільськогосподарського призначення. Наказ Міністерства аграрної політики України від 26.02.2004, №51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
11. Проблеми та шляхи розвитку рентної політики в Україні / [Бистряков І.К., Данилишин Б.М., Веклич О.О. та ін.]. – К., 2007 – 84 с.
12. Програма використання та охорони земель Сумської області на 2007-2015 роки. Додаток до рішення обласної ради п'ятого скликання від 27.07.2007.
13. Ресурсний потенціал АПК: концептуальні засади і механізми збалансованого відтворення та ефективного використання: [зб. наук. праць НАНУ ; ред: В.М. Трегубчук та ін.] – К. : Ін-т екон. НАНУ, 2002. – 100 с.
14. Саблук П.Т. Підприємництво в аграрній сфері економіки / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Й. Малік. – К., 1997 [98]. – 514 с.
15. Стан сільського господарства України у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

16. Статистичний щорічник Сумщини за 2013 рік. Державна служба статистики України. – Суми, 2014. – 644 с.
17. Lester A. Digman. Strategic Management: Concepts, Processes, Decisions. – 5th edition, Dame Publications INC, 1999.
18. Marris R. A model of the Managerial Enterprise. – Quarterly Journal of Economics, 1963. vol. 77. – P. 185-209.
19. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. N.Y.-L., Doubleday / Currency, 1997. Copyright. – T.A. Stewart 1997).
20. Edvinsson L., Malone M.S. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brain-power. – New York: Harper Business, 1997.
21. Patricia Ordonez de Pablo's. Intellectual capital statements: what pioneering firms from Asia and Europe are doing now (International Journal of Knowledge and Learning.— 2005.— Vol. 1.— №3.— PP. 249-268). Источник: <http://www.management.com.ua/ims/ims121.html21e>.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2014 р.

* * *

Новини АПК

Оперативна інформація Мінагрополітики України: хід осінньо-польових робіт

Станом на 05.12.2014 року

I. Збирання сільськогосподарських культур

Зернові та зернобобові культури обмолочено на площі 14,6 млн га (98%) при врожайності 43,6 ц/га (у 2013 р. – 40,8 ц/га), намолочено 63,7 млн т зерна, в тому числі кукурудзи – 27,1 млн т.

Найвища урожайність зернових у Хмельницькій – 64,1 ц/га, Вінницькій – 61,4, Сумській – 60,0, Київській – 59,7, Черкаській – 57,7 ц/га областях.

Цукрові буряки зібрано на площі 330 тис. га (99% до прогнозу), накопано 15,4 млн т при врожайності 466 ц/га. Нині працює 24 цукрових заводів (у 2013 р. – 17). Від початку виробництва вони переробили 13,3 млн т цукрових буряків і виробили 1877,4 тис. т цукру (у 2013 р. – 1069,5 тис. т).

II. Стан посівів озимих культур

Обстеження посівів озимих зернових культур станом на 04.12.2014 р. показує, що сходи одержано на площі 7,2 млн га (95% до посіяних), з них у доброму та задовільному стані 5,9 млн га (82%), слабкому та зрідженому стані – 1,3 млн га (18%). За експертною оцінкою 5% посівів (410 тис. га) не утворили сходів. Найбільше таких площ в Одеській, Миколаївській, Кіровоградській та Луганській областях.

Подальший стан посівів особливо тих, що не зійшли, слабких та зріджених у вирішальній мірі буде залежати від погодних умов, у першу чергу від кількості опадів і температурного режиму.

III. Міндобрива

На 05.12.2014 р., за оперативними даними областей, з урахуванням перехідних залишків у наявності (без АР Крим, Донецької, Луганської областей) є 654 тис. т, або 97% до заявленого обсягу.

Прес-служба Мінагрополітики України